

MOKOMOJI PRIEMONĖ NR. 2:

Žmogaus teisių istorija

Kiro cilindras (539 m. pr. Kr.)

539 m. pr. Kr. pirmasis Persijos (šių dienų Iranas) karalius Kiras Didysis užkariavo senovinį Babilono miestą (esantį šiandieninio Irako teritorijoje). Kiro įsakai, užrašyti ant cilindro, išlikusio iki šių dienų, nepaprastai svarbūs žmonijai: pripažinta, kad tai pirmoji pasaulyje žmogaus teisių chartija. Tai, jog Kiras išlaisvino vergus, paskelbė, kad visi žmonės turi teisę pasirinkti religiją, ir įvedė rasių lygybę, yra tik keletas jo pasiekimų.

Magna Carta (1215)

Anglijos karalius Jonas, ne kartą pažeidęs senuosius įstatymus ir papročius, pagal kuriuos buvo valdoma Anglija, prispirtas savo pavaldinių 1215 m. pasirašė dokumentą, privertusį jį pradėti gerbti tam tikras teises. Šis dokumentas vadinamas *Magna Carta*. Jame nustatyta bažnyčios teisė būti laisvai nuo valdančiųjų kišimosi, visų laisvų piliečių teisė turėti turto ir jį paveldėti, būti apsaugotiems nuo pernelyg didelių mokesčių ir kt. Dokumente nustatyta našlių teisė nebeteikti, taip pat teisingo proceso ir lygybės prieš įstatymą principai. Be to, į jį buvo įtrauktos nuostatos, draudžiančios kyšius ir netinkamą pareigūnų elgesį.

Teisių peticija (1628)

Teisių peticiją 1628 m. parengė ir, kaip pareiškimą dėl piliečių teisių, karaliui Karoliui I išsiuntė Anglijos parlamentas. Parlamentas atsisakė finansuoti karaliaus vykdytą užsienio politiką, kuriai nepritarė žmonės ir dėl kurios karalius pinigų prievarta „skolindavosi“ iš žmonių bei taupymo sumetimais jų namuose apgyvendindavo karius. Šiai politikai nepritarę asmenys buvo savavališkai suimami ir kalinami, tad karalius netruko prieš save nuteikti visą parlamentą. Teisių peticijos iniciatorius seras Edwardas Coke'as nustatė keturis principus: 1) mokesčiai negali būti renkami be parlamento sutikimo, 2) asmuo negali būti įkalintas neįrodžius, kad tam yra pagrindo, 3) kariai negali būti apgyvendinami pas piliečius ir 4) karo padėtis negali būti skelbiama taikos metu.

Jungtinių Amerikos Valstijų nepriklausomybės deklaracija (1776)

Nepriklausomybės deklaracija, kuriai 1776 m. pritarė JAV Kongresas, iš esmės buvo oficialiai pagrįstas atsiskyrimas nuo Didžiosios Britanijos. Ypatingas dėmesys deklaracijoje skiriamas dviem temoms – asmens teisėms ir teisei į revoliuciją. Šioms idėjoms pritarė dauguma amerikiečių, be to, jos pasklido tarptautiniu mastu ir padarė ypač didelį poveikį Prancūzijos revoliucijai.

Teisių bilis (1791)

1787 m. buvo parašyta Jungtinių Amerikos Valstijų konstitucija. Teisių bilis, t. y. pirmosios dešimt konstitucijos pataisų, įsigaliojo 1791 m. gruodžio 15 d. Juo buvo apribotos JAV federalinės vyriausybės galios ir užtikrinta visų piliečių – Amerikos gyventojų ir jos teritorijoje besilankančių asmenų – teisių apsauga. Remiantis Teisių bilium saugoma žodžio, religijos laisvė, teisė laikyti ir nešiotis ginklą, susirinkimų laisvė ir laisvė teikti peticijas. Juo taip pat uždraudžiamos nepagrįstos kratos ir konfiskacijos, žiaurios ir neįprastos bausmės bei priverstinis įrodymų prieš save davimas. Pagal Teisių bilį numatomomis teisinės apsaugos priemonėmis federalinei vyriausybei draudžiama atimti bet kurio asmens gyvybę, laisvę ar turtą neužtikrinus tinkamo teisinio proceso. Remiantis juo, nagrinėjant federalinio lygmens baudžiamąsias bylas, kaltinimą bet kurio nusikaltimo, už kurį baudžiama mirties bausme, ar gėdingo nusikaltimo atveju pareiškia didžioji prisiekusiųjų žiuri. Be to, juo užtikrinamas greitas viešas procesas stebint objektyviai prisiekusiųjų žiuri apygardoje, kur buvo įvykdytas nusikaltimas, ir draudžiama dukart teisti už tą patį nusikaltimą.

Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija (1789)

Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos tikslas buvo nuversti tradicinę paveldimą monarchiją ir pakeisti ją naujomis institucijomis, kurios vadovautųsi XVIII a. filosofinio judėjimo – Švietimo – principais. 1798 m. Prancūzijos žmonėms pavyko pasiekti, kad monarchija būtų panaikinta. Tai leido atsirasti pirmajai Prancūzijos Respublikai. Netrukus buvo paskelbta ir Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija. Deklaracijoje skelbiama, kad visiems piliečiams turi būti užtikrintos teisės į laisvę, nuosavybę ir saugumą bei teisė pasipriešinti priespaudai. Pasak jos, įstatymas būtinas tam, kad žmogus, naudodamasis kiekvienam priklausančiomis prigimtinėmis teisėmis, paisytų tik tų apribojimų, kurie reikalingi norint, kad lygiai tokiomis pat teisėmis naudotųsi ir kiti visuomenės nariai. Taigi deklaracijoje į įstatymą žiūrima kaip į bendros valios išraišką, skirtą šiai teisių lygybei skatinti ir drausti tik tiems veiksams, kurie žalingi visuomenei. Deklaracijoje buvo kalbama apie laisvę – religijos laisvę, spaudos laisvę ir laisvę į deramą valdymą (pavyzdžiui, be kankinimų ar cenzūros).

Pirmoji Ženevos konvencija (1864)

1864 m. šešiolikos Europos šalių ir keleto Amerikos valstijų atstovai Šveicarijos Federalinės Tarybos kvietimu dalyvavo Ženevoje vykusioje konferencijoje, kuri buvo surengta Ženevos komiteto iniciatyva. Diplomatinės konferencijos tikslas buvo priimti konvenciją dėl elgesio su mūšyje sužeistais kariais. Pagrindiniais konvencijoje nustatytais principais, kurie buvo išsaugoti ir vėlesnėse Ženevos konvencijose, numatyta pareiga nediskriminuojant rūpintis sužeistais ir sergančiais kariais, taip pat praleisti transporto priemonės, kuriais vyksta medicinos darbuotojai, ir šias priemones bei įrangą aiškiai žymėti raudonu kryžiumi baltame fone.

Jungtinės Tautos (1945)

Baigiantis II pasauliniam karui, Europos ir Azijos miestai ruseno griuvėsiuose. Žuvusieji buvo skaičiuojami milijonais. Milijonai liko be namų ir badavo. 1945 m. balandį San Fransiske kupini vilties ir optimizmo susitiko penkiasdešimties valstybių delegatai. Jungtinių Tautų konferencijos tikslas buvo sukurti tarptautinę organizaciją, kuri puoselėtų taiką ir ateityje užkirstų kelią karams. Organizacijos idealai buvo išdėstyti jos parengtos chartijos preambulėje: „Mes, Jungtinių Tautų Tautos, pasiryžusios išgelbėti būsimas kartas nuo karo rykštės, kuris du kartus vienos kartos žmonėms atnešė

EUROPOS ISTORIJOS NAMAI

neapsakomų kančių“. Jungtinių Tautų Chartija įsigaliojo 1945 m. spalio 24 d. – šią dieną kasmet švenčiama Jungtinių Tautų diena.

Europos žmogaus teisių konvencija (1953)

Europos žmogaus teisių konvencija įsigaliojo 1953 m. Tai buvo pirmasis dokumentas, į kurį buvo įtrauktos kai kurios Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtintos teisės ir kuriuo jų laikytis tapo privaloma. Be to, Strasbūre ėmė veikti apsaugos mechanizmas tariamiems pažeidimams nagrinėti ir užtikrinti, kad šalys signatarės laikytųsi pagal konvenciją prisiimtų įsipareigojimų. Taip 1959 m. buvo sukurtas Europos Žmogaus Teisių Teismas. Į šį teismą gali kreiptis visi, kurie mano, kad šalis signatarė pažeidė konvencijoje nustatytas jų teises. Sprendimai, kuriais patvirtinama, kad pažeidimas buvo padarytas, yra privalomi visoms susijusioms valstybėms ir jos turi juos vykdyti.

Šaltinis: Europos Žmogaus Teisių Teismas

<http://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=basictexts>